

زبان فارسی، زبان یک قوم و قبیله نیست بلکه هویتی انسجام‌بخش برای مردمانی است که در کشورهای مختلفی از جمله ایران، افغانستان، تاجیکستان، پاکستان، ازبکستان و سایر مناطق فارسی‌زبان زندگی می‌کنند. علاوه بر این، زبان فارسی در برخی از مناطق جهان مثل شبه جزیره هند و ترکیه جایگاه تاریخی و الایی دارد. همچنین زبان فارسی، زبان دوم اسلام بوده و علی‌الخصوص در ترویج و رشد مذهب تشیع جایگاه مهمی داشته و از این جهت دارای ارزش و اعتبار است (صوری کزج و مستمع، ۱۴۰۲: ۱۲). بر این اساس این زبان محدود به یک کشور نبوده و همواره به عنوان یک میانجی فرهنگی نقش برجسته در ارتباطات میان فرهنگی کشورهای منطقه داشته است. در این یادداشت کوتاه، زبان فارسی در کشور افغانستان مورد توجه قرار دارد.

زبان فارسی و پشتون، زبان‌های رایج کشور افغانستان بوده که هر دو نیز رسمیت دارند، از این جهت دوزبانگی در این کشور رایج است. در کشور افغانستان به زبان فارسی، دری می‌گویند که تفاوت‌های جزئی از نظر چگونگی تلفظ با زبان فارسی دارد اما به زبان نواحی شرقی و شمال شرق ایران نزدیک‌تر است. این درحالی است که دری‌زبانان افغانستان همواره زبان خود را جزئی از زبان فارسی می‌دانند. افغانستان شاعران و ادیبان بزرگی داشته که به زبان و ادبیات فارسی می‌سرودند و می‌نگاشتند که برخی از آن‌ها عبارتند از: مولانا، ابن سینا، دقیقی، ناصر خسرو، ابومعشر، رشیدالدین وطواط، رابعه، امیر خسرو، عنصری و... (شناخت‌نامه زبان فارسی در جهان، ۱۳۹۶). فارسی ستیزی در افغانستان از اواخر قرن نوزدهم میلادی و در زمان حکومت امیر شیرعلی خان و عبدالرحمن خان با حمایت انگلیسی‌ها آغاز شد. با تحریکات امیر حبیب‌الله خان، تلاش‌های عصر نادر خان و تحریکات محمدگل خان مومند و زیر وقت، سعی داشتند تا زبان پشتون را جایگزین زبان فارسی کنند اما به دلیل پویایی و گستره زبان فارسی تنها به تصویب ماده ۳۵ مبنی بر موظف بودن دولت در تقویت زبان پشتو از طریق برنامه موثری در فصل مربوط به حقوق و وظایف مردم منجر گردید (همان).

یکی از راهبردی‌های دیپلماسی فرهنگی آمریکا پس از ورود به افغانستان در سال ۲۰۰۱، دیپلماسی زبانی بود. اقدامات و برنامه‌های آمریکایی‌ها در راستای سیاست توسعه زبان انگلیسی در کشور افغانستان عبارتند از: دوره دوازده‌ماهه آموزش زبان انگلیسی، طراحی دپارتمان آموزش زبان انگلیسی در وزارت آموزش عالی افغانستان، آموزش زبان انگلیسی برای وزارت مرزها، احیاء مرکز آموزش زبان هرات، آموزش انگلیسی برای کارکنان خبرگزاری باختر، اداره مراکز زبان انگلیسی و یادگیری کامپیوتر و آموزش زبان انگلیسی برای وزارت امور خارجه افغانستان (راستی، ۱۴۰۰: ۱۸۴).

پس از اینکه دولت طالبان در سال ۲۰۲۱ در کشور افغانستان به قدرت رسید و دوره جمهوریت و حضور آمریکایی‌ها در این کشور پایان یافت، همچنان توجه و اهتمام به زبان و ادبیات فارسی در این کشور روند نزولی داشته و دارد. علت مسئله این است که قومیت طالبان عمدتاً پشتون بوده و پشتون‌ها به زبان پشتو صحبت می‌کنند و از این جهت تعصب و اهتمام جدی بر روی زبان فارسی ندارند (صوری کزج و مستمع، ۱۴۰۲: ۲۴). در نتیجه همانطور که بررسی شد، می‌توان حضور جریان استعمار-انگلیسی‌ها و آمریکایی‌ها- در افغانستان را تهدید اصلی برای زبان فارسی قلمداد کرد و زبان‌های بیگانه به ویژه زبان انگلیسی همواره بزرگترین تهدید زبان فارسی در این کشور محسوب می‌شوند. در این راستا می‌توان به این نکته اشاره نمود که زبان پشتون به عنوان یک زبان محلی در کشور افغانستان بوده و تهدید اصلی برای زبان فارسی محسوب نمی‌شود بلکه بیشتر به عنوان یک زبان رقیب و محلی مطرح است.

منابع:

۱- راستی، علی (۱۴۰۰). دیپلماسی فرهنگی ایالات متحده آمریکا در قبال افغانستان (۲۱۰ تا ۲۲۰ میلادی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه امام صادق (ع)، دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات.

۲- صوری کزج، جواد و مستمع، رضا (۱۴۰۲). ارزیابی وضعیت دیپلماسی زبان فارسی (احصای چالش‌ها و ارائه سیاستی؛ مطالعه موردی بنیاد سعدی). دفتر مطالعات آموزش و فرهنگ (گروه فرهنگ عمومی، هنر و صنایع خلق). مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

۳- ... (۱۳۹۶). شناخت‌نامه زبان فارسی در جهان. معاونت امور بین‌الملل. بنیاد سعدی.